

EGY DARAB ÉLET

— Pályadíjnyertes novella —

Írta : Kovács Lajos

* A csatorna partján száraz koratavaszi szélről hullámszik a nádas, mintha a húszas évek fojtott fülledetségét akarná lerázni egy utolsó összefogással. Vízjógó bíbicék röpködnek a zombékos széles vad vizük felett. Apró, sárga virágok tarkázzák az új életre sarjadt fűvet. Muzsikálnak a sürgönykarók, mint a megbolygatott cimbalom. A felszaradt agyagos úton egy-egy mélyebb kerékvágásban ott csillog még hűvösen a csütörtöki eső. Mindjobban elmaradoznak a pusztá nagy nyárfái, — pedig aprókat lépeget a kis vándor. Vasárnap a cipő is, a ruha is. Csak a szél miatt burkolta be édesanyja egy fekete agyonnyúzott nagykendővel. De csak míg be nem ért a faluba. Itt nem kell szégyenkezni. Úgysem látja senki. Már túlhaladtak azon a villámsújtott akácán is, amely Janika eddigi életében a mozgásszabadság határát jelentette. Eddig elköborolhatott, de tovább nem.

Mert olyan sokat mesélnek errefelé a kőbor cigányokról . . .

Vigyázni kell a gyerekre, mert Andor nagyon örült neki. Éppen olyan a fekete haja, mint az édesanyjáé volt. A szemei is olyanok.

Balázs András, az állami pusztá gépésze így búcsúzott:

— Ne sírj, mama hamarosan visszajövök.

Visszajön. Hiszen olyan sokan visszajönnek. Baláznét azóta gyakran látták amint a sürgönykarónak támaszkodott és megtört szemei kétségbeesett tagadással ölelték a csatornapart agyagos útját. Minden gondolata, minden lélekzete Andor visszatérését dédelgette.

Csak a mult héten érezte igazán az elhagyottságot.

Az új intéző behívatta a Baláznével egysorban lévő asszonyokat. Baláznét is. Szépen beszélt az intéző úr, de mégis: ki kell költözniök a lakásból, a háborúnak vége, új erők jönnek.

Zsibbadt szívvel tántorgott haza. Két gyermekét magához szoritotta és hosszú, szünni nem akaró zokogással ismételtegette:

— Most látom csak, hogy nincs többé tatátok.

Mélyről jött a zokogás, roppant súllyal nehezettek a napok.

Menni kell.

Keveset beszéltek az úton. Már szép házakat csodált Janika. Egy szép zöldrefestett ház előtt megállt:

-- Édesanyám, lakjunk itt ebben a házban.

— Kisfiam, ide minket be sem engednének. Itt csak gazdag emberek laknak.

A horgolt kendő most már az édesanyja karjára került. Itt már nem fűjt a szél.

— Melyik banda muzsikál itt édesanyám? Megrántotta az anya szoknyáját és mutatóujjával nagyobb nyomaték kedvéért egy nagy ajtó felé bökött. Erre nem hasonlítottak a megszokott cselédházak ajtóit. Olyanféle, mint a nagy magtáré. Csak szebb. De a muzsika nagyon szép. Kajári bácsi is szépen muzsikál az asztali citerájával, de ez — még annál is szebb.

Az anya sötét arcáról, mint a fehér galambok röppennek szét a gondok és egy pillanatra napsugaras mosoly gyöngyözött a fiúra:

— Templom ez kisfiam. Itt a kántor muzsikál, orgonálnak.

Janika nem látott még templomot. A pusztán nem volt. Néha az iskolában volt a templom. De ott sem muzsikáltak. Most be sze-

retett volna menni, de érezte, hogy a kemény kéz erősebben szorítja. Felémzett az édesanyjára. Megint könnyes volt a szeme. Mostanában olyan bánatos. Most nagyon átérezte azt, amit egyszer Katica olvasott egy meséskönyvből: Egy kastély nagyon szép úrnője kérte egy szegény özvegyasszony két gyermekét, hogy menjenek hozzá, majd felneveli őket. De a gyermekek nem hagyták el édesanyjukat. Ez nagyon szép mese volt. Ő sem hagyná el az édesanyját.

A főuccáról már régen letértek a csupa alacsony házacskák felé. Néhányuk a vert fala még be sem volt tapasztva. Ablakok helyett is sok furesa lyukak sötétlettek.

Ugyan melyik házba hurcolkodnak majd Matyiék? Mert Matyiék is Torzsára hurcolkodnak. Julis néni mondta, Matyi erős gyerek és sok játékot tud. Jó vele lenni. Még az úri Pisti se merete soha megütni. Pistiék már elmentek. Autóval. Rajta ült az intéző úr, a tekintetes asszony, meg Pisti. Egy ember, akit senki sem ismert, elől ült a keréknél. Pisti mellette. Matyi azt mondta, hogy az vezeti az autót. Meg azt is mondta, hogy Pistiék visszamennek Mezőhegyesre. Pisti mindnyájukkal kezét fogott.

Uri Pistit, az intéző fiát szerette is meg nem is. Szerette, mert mindig tiszta inge meg ruhája volt. Olyan jó szagos volt mindig a feje meg a ruhája. Az arca is fehérebb volt meg rózsaszínűbb, mint a többi gyereké. Meztláb sohasem járt. Mindig szép sárga cipő volt a lábán. Nem szerette azért, mert az úri Pistit soha sem volt szabad csúfolni. A bérések is mindig hizelegtek neki. Pistinek mindent megengedtek. Tavaly nyáron sokszor játszottak lakodalmat. A „kutyi“-ban jöttek össze. Ott játszhattak, mert a cséplésnek már vége volt és a munkásoknak nem kellett a hely. Köröskörül nagy szalmakazlak, friss, rizsszalmával. Lakodalom után mindig odabújtak az új párok. A kazlakban sok kis „szobák“ voltak. Liko Maresa volt a legszebb lány. Olyankor mindig selyemszalaggal kötötte át a haját. Nincs is tán szebb lány a világon. A Faragó Csöre is szép, de az szeplős. A Liko Maresa arca szép tiszta. Ő lett a párja. Micsoda gyönyörűség volt karonfogva körüljárni a „kutyit“ Liko Marcsával! Ragyogott, mint a tündér. Eppen csak hogy bebújtak az egyik szalmaszobába, már ott termett az úri Pisti. Kibúzta onnan Liko Marcsát és becipelte egy másik szobába. Janika sírni szeretett volna a fájdalomtól meg a szégyentől. Ezt soha sem bocsájtotta meg. Senkinek sem merete elmondani soha. Szégyelte. Pistiék már elmentek. Jeges Ferkóék is, Kelemen Sanyiék is, meg Liko Marcsáék is hurcolkodnak majd. Azoknak sincs apjuk. Nem jöttek vissza. Éppúgy mint az ő apja.

Mindenki oda mehet, ahová akar. Ezt tegnap estefelé hallotta, amikor fogócskáltak a ház végénél és beszaladt a konyhába vizet inni. A szobában sírt az édesanyja Julis néniel, a Matyi anyjával. Megállt az ajtónál. Feszülten figyelt. Úgy érezte, hogy a szíve a torkában dobog és fáj. Biztos a futástól. No de meg az édesanyja is sírt. Olyan fájdalmasan tud sírni. Most is azt sírta, hogy: „Jaj, Andor, Andor, miért nem jössz haza?“ Érdekes: édesapát mindig Andornak hívja, amikor sír. Ha mással beszél, akkor úgy mondja, hogy: „férjem“.

Most megálltak egy kétablakos ház előtt. Tiszta fehér ház volt. A kékre festett ablakránák között egy cédula volt csunya betűkkel: „Egy szoba, konyha kiadó.“ En szebben le tudnám írni — állapította meg Janika. A másik sorban is írt valamit, de azt Janika nem tudta elolvasni. Olyan betűket még nem tanultak az iskolában.

Édesanyja ráparanesolt, hogy bent majd szépen köszönjön és a sapkáját vegye le. Furcsa ház volt ez belülről is. A pusztán mind egyformák voltak a házak. Nagy, sárga, hosszú épületek és sorban voltak az ajtók. Kapu és udvar nem volt sehol. A hosszú sor ajtókon nyáron mindig valami lepedőféle lógott. Ott a virágoskert az ablakok alatt volt, itt meg az udvarban van. Itt, ahogy a kapun bemennek, van egy hosszú, széles ereszalja faoszlopokkal. Se nem olyan, mint a nagy sárga házak, se nem olyan, mint az úri Pistiéek kastélya. Az nagyon szép. Még sok szép karácsonyfa is van a kastély körül. Még sok lépcsőn kell fölmenni. Pedig nem is emelet. Ott is van ilyen ereszalja forma, de az sokkal nagyobb, meg sok ajtó nyílik rá. Az úri Pisti azt mondta egyszer, hogy azt úgy hívják, hogy: veranda.

Nem kaptak lakást. Hiába írja a cédulán a szobakonyhát. Pedig köszöntek szépen a néninek. Még a sapkáját is levette mindjárt, ahogy benyitottak a kapun. Az édesanyja is megigazította illedelmesen a kendőjét. Nagyon furesán beszélt a néni. Janika alig értette. A pusztán senki sem beszélt így. Sokszor mondta azt, hogy: „ja“ meg „niksz“, meg úgy mondta, hogy: „tyerek“. Olyan szépen kérte a nénit az édesanyja. Még azt is mondta, hogy a disznókat meg a baromfit eladja. A gyerekek csöndesek, nem zavarnak senkit. A gyerekek jók, nem rosszakodnak, nem rongálnak semmit. De a néni csak mindig azt ismételtette: „Nem, nem, ha van tyerek, niksz lakás“ — és indult a kapu felé. Jaj, csak adná ide a néni a lakást, mert édesanya ezért is most sírni fog.

Az uccán tanácsalauul álltak, kéz a kézben. Messzebb egy nagy víz volt. Csak úgy fehérlett a sok kacsától és libától. Hasonlított nagyon a pusztai nagy istálló mögötti vízhez, ahol annyit hemperegtek nyáron a bivalyok meg a disznók. Ha sokáig nincs eső, kiszárad, a sár nagyon kemény lesz és szétrepedezik. Szerettek ott játszani. A szétrepedezett kemény sarat fölstedték és várat építettek belőle. Ha itt kapnának lakást, játszhatnának itt is várépítést a Matyival. Mert azok is ide hurcolkodnak, Torzsára.

Már ott voltak egészen a víznél. Sűrű szürke felhők borították az eget. Szemerklét az eső. Itt már kevés meszelt ház volt. Az ablakokon üveg helyett sok helyütt csak papír volt. Megálltak egy ilyen ház előtt. Az édesanya rátette remegő kezét a kilincsrre, mély lélekzetet vett és benyitott. Janika megdöbbsent. Foszladozó ruhában csoszogott elébük egy öregasszony. Nagyon csunya volt. Hegyes, szőrös szemölcsök lógtak éles ráncos arcán. Nagyon kétrét hajolt és bot volt a kezében. Vékony, rikácsoló hangon csittított egy sáros gubancszőrű pulit. Egy fekete macska is ott hízelkedett Janika lábánál. Janika félt. Erősen kapaszkodott édesanyja kezébe és remegett. Itt volt lakás. Földes, nedvesfalú, papírral beragasztott picike ablakkal. Nagy rakás csírás krumpli hevert egy sarokban. Janika megborzadt. Arra a gondolatra, hogy itt kell majd laknia. A pusztai gépészlakásra gondolt, a nagy padlós szobára, a tiszta cementes konyhára, a szép virágos kertre, a ropogós cseresznyefára.. Sírva fakadt. Édesanyja lehajolt hozzá. Megesőkölt. Könnyeik összefolytak . . .

. . . Két rogvásig megtelt szekérrrel költözött özv. Balázs Andrásné. Szépíteni akaró szemekkel ölelt még egy nagyot a kopott bútorokon. Ez mind az övé. Meg a gyerekeié. Ha Andor mégis hazajönne, új bútort vesznek.

Az első szekéren a lógóbajúszú Mezei bácsi ült és zord részvétlenséggel szította pipáját. A másodikon Fehér Mihály igazgatta az ülést. Azt állította, hogy ő csukta le Andor szeméit egy véres ütkezettel hajnalán. Balázsné Mezei bácsi mellé ült.

Mire elindultak, a „kutya“ egyik omladozó kéménye körül széles szárnyalással örültek a gólyák a kemény téltől megtépázott hű fészeknek. Janika a szekér tetejéről, egy kockáshuzatú dunyháról nézte a gólyákat. — Megjöttek — sustogta némán és valamiféle igazságtalanságát érezte. Összeszorult a szíve. A lelke mélyén ott zsongtak még a „Gólya, gólya, gilice“ édes dallamai, de egy vállrándítással visszaparancsolta őket.

A nyárfák elmaradoztak. A szekér lassan botladozott a marasztaló sárban. Egy darab életet cipelt. Sírással és ütésekkel teli életet, amely itt sarjadt, hogy vér és jellem legyen a Jánossá pofozott Janikában.

GALAMB JÁNOS

V Á R O S V É G É N

Varjú lebeg fenn az égen.
Társtalán a hűvös fényben
tevaszál.

Kutya nézi röptét ébren —
s tovább szundít a házzsélien
egyedül.

Naptalanul bűg az élet,
temetve a szegénységnek
szirmait.

Reskadó házak hülten néznek.
Kéményükön a szél béget
szomorún . . .

Csupasz földben jár a paraszt. —
Tehénbögés küld fel panaszt
az égre.

Alkonyatkor, hajnaltájban
sárga fény gyúl ablakszában
tétován . . .

Andalító, szolid éjben
peros akác halkán, szépen
hegedül.